

Mag ik bij u zonder flits of statief op zaal foto's maken? Steekproef fotoverbod in musea - gewoon uit de hand mag vaak niet

Annemarie Beunen en Riemer Knoop

Waarom staat het Louvre als 's werelds druk bezochtste museum, ondanks een duidelijk fotoverbod, het fotograferen gewoon toe? En waarom dirigeren bewakers een vakmatig -maar onrechtmatig- fotograferende bezoeker in Musée Branly zonder pardon richting uitgang? Maar ook Nederlandse musea tonen zich wat fotograferende bezoekers vaak weinig gastvrij. Is een fotoverbod juridisch eigenlijk steekhoudend?

Bij de entree van het nationaal archeologisch museum in Sofia hangt een bord, met daarop een pistool en een dikke rode streep er doorheen. Verboden te schieten, of misschien: geen vuurwapens meenemen. Net als bij banken, ministeries en kerken aldaar. Voor het verbod op eten, huisdieren, of indecente kledij kunnen we begrip opbrengen. Juridisch gezien reguleren deze verordeningen in het museum als publieke ruimte "de gewenste omgang van het publiek onderling. Of van de praktijken en rechtsverhoudingen die binnen de beschermde ruimte heersen."

Maar geldt dat ook voor het verbod op fotograferen? We vroegen als simpele steekproef aan grote en minder grote musea: Rijks en Stedelijk Amsterdam, Volkenkunde en Oudheden, Naturalis in Leiden, Museon, Mauritshuis, Frans Hals in Haar, Geld- en Bank Museum, Spoorwegmuseum, en Groninger Museum

"Mag ik bij u zonder flits of statief op zaal foto's maken?" Niet opmerkelijk: de grote meerderheid staat dat toe. Sommige verzoeken wel vriendelijk een via email toegestuurde toestemming mee te nemen. Of pas na contact met de beveiliging daadwerkelijk te fotograferen. Wel opmerkelijk: drie musea maken bezwaar, want het auteurs- of reproductierecht zou worden geschonden. Althans, wat mag is een overzichtsofname in of van de zaal. Niet mag men een specifiek schilderij fotograferen. Het grootste museum van Nederland, heeft alleen praktische bezwaren. Fotograferen mag niet,

want het veroorzaakt grote irritatie bij de medebezoekers. Navraag bij de Museumvereniging leidt naar haar Model Bezoekersvoorwaarden uit 1999. Dat adviseert de bezoeker alleen te verbieden om “anders dan met voorafgaande schriftelijke toestemming foto-, video- en filmopnamen te maken waarbij gebruik wordt gemaakt van lampen, flitsapparatuur en statieven”. Dit deel van de formulering lijkt ingegeven door behoudsoverwegingen. Maar lees verder: aanbevolen wordt ook om bezoekers te verbieden deze foto-, video- of filmopnamen zonder toestemming van de directie “openbaar te maken dan wel te vermenigvuldigen”. Deze passage doet denken aan de Auteurswet. Anderzijds valt hieruit af te leiden dat fotograferen en dergelijke, mits zonder lampen, flits en statieven, wel zonder toestemming mag. Alles wat niet verboden wordt, is toegestaan (de zogeheten *a contrario* redenering).

Een warboel, kortom

Wat zeggen de Auteurswet en de jurisprudentie? De wet beschermt uitingen die een oorspronkelijk karakter hebben tegen kopiëren en publiceren zonder toestemming van de maker. ‘Oorspronkelijk’ betekent dat een werk het persoonlijk stempel van de maker draagt, het moet dus een uiting zijn van een originele, individuele expressie.

Veel kunst, ook toegepaste, voldoet hieraan, of ze nu unica zijn of in massa’s geproduceerd. Het auteursrecht op een werk ontstaat automatisch tijdens de creatie en houdt in de EU pas 70 jaar na de dood van de maker op.

Maar er geldt een belangrijke uitzondering op de toestemmingsverplichting, en dat is voor kopiëren voor eigen gebruik. Het staat een ieder vrij een foto ook van een beschermd werk te maken mits die voor privé-gebruik of eigen studie is, en dus niet wordt gepubliceerd.

In een fotoalbum plakken mag, maar niet massaal op een koffiemok printen.

Wijdverbreid is het misverstand dat een museum als eigenaar tevens het auteursrecht op de werken in zijn collectie bezit. Dat geldt alleen als de maker de exploitatie schriftelijk heeft overgedragen, en meestal is dat niet zo. Dus mag je in het Stedelijk een foto voor publicatie maken wanneer de maker of de erven daarvoor toestemming geven, en dat kan geheel buiten het museum om. Ook heeft niemand toestemming meer nodig om werken te fotograferen waarvan de maker vóór 1937 is overleden. Het auteursrecht zelf is immers persoonlijk, en niet overdraagbaar op erven of rechtspersonen.

Waar een museum wel auteursrecht op kan hebben is op *foto’s* van de objecten in zijn collectie. Op voorwaarde dat de foto oorspronkelijk is en de fotograaf in dienst van het museum is, dan wel schriftelijk zijn auteursrecht aan het museum overdroeg.

Maar dan valt te twisten over de oorspronkelijkheid van foto’s die een tweedimensionaal object alleen technisch perfect weergeven. Buitenlandse rechtspraak - Nederlandse bestaat er nog niet over - bepaalt dat op dergelijke foto’s geen auteursrecht rust.

Toch kan een museum, ook zonder eigen auteursrecht, feitelijk wel een soort monopolie over zijn collectie uitoefenen. Als gebouwbeheerder kan het immers bepalen wie onder welke voorwaarden toegang tot de collectie krijgt. Die voorwaarden, zoals een flitsverbod, kunnen bijvoorbeeld uit behoudoogpunt zijn gesteld - hoewel het ons lijkt dat je nu juist over het nadelige effect van *incidenteel* flitslicht met succes kunt twisten.

Potige beveiligers

Interessanter is een algeheel fotografeerverbod dat een museum gebruikt om de positie van de fotodienst te beschermen. Daarnaast bestaat de gebruiksvergoeding, dat verwarrend ook wel 'reproductierecht' wordt genoemd: een vergoeding in ruil voor museale toestemming voor publicatie, soms flink bovenop de reële maakkosten voor de foto. Prijzen voor deze gebruiksvergoeding kunnen per museum nogal verschillen, van zeer hoog tot niet eens kostendekkend. Kennelijk spelen tegenstrijdige motieven: zakelijk geld verdienen tegenover het laag houden van de drempel tot collectief, met belastinggeld in stand gehouden cultuurgood. Koopman tegen de dominee. Over die koopman zegt de mededingingswet dat als hij de enige bron is, dus een monopolie heeft, dat beeldmateriaal tegen redelijke en niet-discriminerende voorwaarden ter beschikking moet worden gesteld.

Concluderend: auteursrechtelijk beschouwd heeft een museum geen steekhoudende argumenten bezoekers te verbieden privé-opnamen van werk op zaal te maken.

Tenminste als dit zonder schade aan de werken kan gebeuren en zonder overlast voor andere bezoekers. Gewoon uit de hand moet zeker overal kunnen. Wel is het zaak om potige beveiligers te vriend te houden. Zou daar het revolververbod in Sofia op duiden?

Annemarie Beunen en Tjeerd Schiphof behandelen deze juridische aspecten in de *Juridische Wegwijzer Archieven en Musea online* (www.taskforce-archieven.nl/projects/juridischewegwijzer).